

Lili-Annè Aldman, *En merkantilistisk början: Stockholms textila import 1720–1738*, Acta Universitatis Upsalensis, Uppsala Studies in Economic History 85 (Uppsala: Ekonomisk-historiska institutionen, 2008). 317 s.

De merkantilistiska idéerna präglade de europeiska staternas ekonomiska politik från tidigmodern tid och fram till sent 1700-tal. Ett mål var ett överskott i utlandshandeln vilket skulle åstadkommas genom bland annat importtullar. Detta skulle gynna den inhemska produktionen och öka nationernas välbefinnande. I Sverige fick en sådan importsubstituerande politik genomslag under 1720-talet, det vill säga vid frihetstidens ingång. Det kungliga enväldet och stormaktsväldet hade fallit med Karl XII och makten förskjutits till riksdagen. Det stora nordiska kriget var i sitt slutskede, men innan fred slöts genomlevde Sverige ytterligare ett krigstrauma i och med rysshärjningarna längs med östkusten.

Aldmans undersökning tar sin början under dessa turbulenta år, närmare bestämt 1720, och sträcker sig fram till 1738. Avhandlingens syfte är att utifrån en institutionell ansats studera hur Stockholms importörer inom den textila sektorn anpassade sin utrikeshandel till den ekonomiska politikens omläggning. I inledningskapitlet skisseras en schematisk modell över hur den ekonomiska politiken kunde påverka importen, men även över andra

inverkande faktorer. Undersökningsperioden motiveras av Aldman med att den är knapphändig undersökt eftersom tidigare forskning kring svensk utrikeshandel börjat sina undersökningar från 1730-talet och framåt då källsituationen är bättre. Valet av Stockholm är motiverat eftersom huvudstaden var rikets viktigaste stapelstad som tog emot de största volymerna importvaror. Vidare är det lämpligt att fokusera på textilier då det är varor med en självklar efterfrågan, men också eftersom möjligheterna för importsubstitution var förhållandevis goda. Ull och lin producerades ju i stora mängder inom landets gränser, även om stapplande försök att få silkesmaskar att trivas inte gjordes förrän senare under 1700-talet.

Till att börja med imponerar avhandlingens källgenomgång. Bearbetning och de empiriska insatserna omfattar, vid sidan om att skatta den textila importens volym, värde och sammansättning, även skattningar av möjligheterna för importsubstitution samt kartläggningar av regelverk för import och konsumtion och inte minst av de olika tygtyper, tygkvaliteter, vävtekniker et cetera som följer sig bakom källmaterialens benämningar. Dessa forskningsinsatser kunde emellertid ha lyfts fram bättre, förslagsvis genom att inlemmas med avhandlingens syfte och frågeställningar, då de enligt recensentens mening hör till avhandlingens viktigare och intressantaste. Att de hamnar i skymundan kan till viss del förkla-

ras av avhandlingens disposition, vilken dessutom bidrar till förvirring vid tolkningarna av det som lanseras som avhandlingens huvudsakliga undersökningar. Sistnämnda behandlas nämligen i det som benämns avdelning I, medan källmaterialet och dess bearbetning något okonventionellt behandlas först i den efterföljande avdelning II, vilken även behandlar de för undersökningen relevanta regelverken. Avdelning III omfattar sammanfattning och slutdiskussion.

Det är framförallt relationen mellan avhandlingens avdelning I och II som förbryllar recensenten, bland annat då sistnämndas syfte sägs vara att presentera avhandlingens metoder och källmaterial i detalj. Avdelningens placering kan ifrågasättas då den rymmer viktig information som påverkar tolkningen av resultaten i avdelning I. Men än mer förbryllande är att avdelning II dessutom rymmer viktiga forskningsinsatser som faller utanför avhandlingens formulerade syfte och frågeställningar. Man kan därmed tycka att Aldman gör sig själv en otjänst genom att inte göra sina empiriska insatser full rättvisa.

Så hur väl uppfylls då avhandlingens syfte? Enligt recensentens uppfattning ganska bra, med vissa reservationer. Aldman kartlägger undersökningsperiodens regelverk (vilket även innefattar till exempel vilka samhällsgrupper som fick bära en viss typ av plagg) som speglas mot förändringar i textilimportens omfattning och sammansättning. Dock, eftersom regleringarna diskuteras i detalj först i den efterföljande avdelning II, försvåras resultat-tolkningarna. Vidare önskar recensenten att Aldman hade formulerat mer konkreta frågeställningar och hypoteser som vägledning för delundersökningarna, i synnerhet i avdelning I. Detta är särskilt viktigt eftersom det för varje grupp av undersökta textilvaror finns specifika omständigheter att beakta. Denna önskan är även förknippad med ett mer allmänt problem, nämligen att det finns faktorer som kan ha påverkat importen, men vars inverkan Ald-

man inte till fullo kan skatta, varken separat eller i förhållande till inverkan av förändringar i regelverken. Upprepade gånger hänvisas exempelvis till handelns störning till följd av rysshärjningarna. Exempel på andra faktorer är smuggling, möjligheterna till imports substitution och importens möjliga förskjutning till andra stapelstäder, exempelvis Göteborg som kom starkt under perioden. Till Aldmans försvar kan sägas att den möjliga inverkan av dessa faktorer diskuteras på ett kompetent sätt och ibland även med understöd av kvantitativa skattningar. Problemet är emellertid att förklaringarna och orsakssambanden till importens omfattning och sammansättning kommer ad hoc i förhållande till analysen.

Avslutningsvis hade recensenten gärna sett att avhandlingens disposition, frågeställningar och hypotetiska orsakssamband hade skärpts, inte minst för att göra rättvisa åt de gedigna empiriska insatser avhandlingen vilar på. Att omformulera syftet till att mer allmänt studera hur en merkantilistisk ekonomiskpolitisk kursändring kunde påverka en nations utrikes-handel, konsumtionsmönster och inhemska produktion, hade överensstämmt bättre med de analyser som företas samt dessutom gjort avhandlingen mer intressant i ett internationellt sammanhang. På så sätt hade Stockholm under den aktuella perioden blivit en fallstudie av ett allmäneuropeiskt fenomen under 1700-talet. Ett annat problem är att skatta och separera olika faktorer inverkan på importen från varandra, vilket påverkar avhandlingens resultat och slutsatser. Detta kunde ha diskuterats bättre i avhandlingens inledningskapitel, förslagsvis i samband med dess schematiska modell vilken dessutom kunde ha legat till grund för de mer konkreta frågeställningar och hypoteser som efterlystes ovan.

Sammanfattningsvis imponerar Aldmans empiriska insatser och avhandlingen rekommenderas för alla med intresse för handel ochandel under tidig frihetstid, med särskilt fokus på Stockholm och textilvaror. Avhandling-

ens kartläggningar av textilimportens omfattning och sammansättning samt de regleringar den omfattades av kommer inte att åldras, vilket är positivt för dess värde som referensverk. Dock är det recensentens uppfattning att det inte hör till avhandlingens mer minnesvärda bidrag att specifikt besvara hur just den ekonomiska politikens förändringar, var för sig och i förhållande till andra faktorer, inverkade på importen.

Magnus Bohman

Magnus Bohman, *Bonden, bygden och bördigheten: produktionsmönster och utvecklingsvägar under jordbruksomvandlingen i Skåne ca 1700–1870*, Lund Studies in Economic History 52 (Lund: Ekonomihögskolan, 2010). 221 s.

Denna doktorsavhandling undersöker det skånska jordbrukets produktion, markanvändning och utveckling under den agrara revolutionen utifrån enheternas naturliga förutsättningar. En anledning är att internationell forskning på området omvärderat synsättet att tillväxten inom jordbruket i första hand skapades på de kapitalintensiva storjordbruken och under senare år har de mindre bondejordbrukens betydelse uppmärksammats i såväl svensk som internationell forskning på området. För att undersöka naturliga förutsättningar delas Skåne upp i slättbygd, risbygd och skogsbygd där slättbygden representeras av bördig åker med hög andel spannmålsproduktion, risbygden hade idealt en mer utpräglad djurhållning med betes- och ängsmarker och skogsbygden där odling skedde i svedjor och djuren betade i skogen. Här var det även vanligare med skogsprodukter som timmer, kol, tjära och beck samt pottaska. Förutom denna relativt grova karaktärisering läggs även en tiogradig skala för jordkvalitet på de olika gårdarna som byggs på sentida bedömningar.

Den empiriska utgångspunkten för studien är Skånes agrarhistoriska databas registrerad vid Ekonomisk-historiska institutionen, Lunds universitet. Här finns produktionsstatistik från drygt 2 000 mantalssatta gårdar i 34 socknar som baseras på prästtiondelängder under perioden 1702–1881. Uppgifterna som ryms i databasen är tämligen detaljerade med uppgifter om den årliga produktionen av olika slags grödor, dock ej potatis som inte omfattades av prästtiondet och därför uppskattas som procentuellt påslag på gårdarnas vegetabilieproduktion. Till detta kommer årliga uppgifter om djuraveln. Med hjälp av en uppdelning av Skåne i etnografiska bygder från 1928 karaktäriseras socknarna i databasen utifrån vilken slags bygd de är belägna i liksom bördigheten vid gårdarna. Den grundläggande tanken här är att jordens beskaffenhet påverkade produktionsmönster liksom proportionerna mellan vegetabilie- och animalieproduktion.

Med denna relativt avancerade empiriska apparat presenterad är det så dags att ge sig i kast med undersökningens resultat. För det första konstateras att vegetabilieproduktionen ökade generellt, men att produktionen var högre i slättbygden liksom ökningstakten med en fördubbling under 1700-talet och starkt accelererande ökningstakt från 1800-talets början. I ris- och skogsbygderna kan en motsvarande accelererande ökningstakt snarare skönjas först från 1830-talet. När det gäller spannmålsproduktionen bekräftar studien tidigare resultat som pekar mot en ökande havreproduktion från 1820-talet till 1850-talet. Särskilt intressant är att havrets andel var större i risbygden jämfört med slätt- och skogsbygderna liksom att potatisodlingens omfattning var likartad i de olika bygdetyperna fram till 1820 då den dock ökade kraftigt och fick sin största utbredning i ris- och skogsbygder, i synnerhet i sistnämnda områden där jordmänen var sämre. Generellt blev vegetabilieproduktionen mer diversifierad i ris- och skogsbygderna jämfört med den mer specialiserade spannmålsproduk-